

W 50. ROCZNICĘ POWSTANIA UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO SŁOWO OD REDAKTORÓW

Mamy przyjemność przedstawić 79. tom „Rocznika Gdańskiego”, będący wyjątkowym wyrazem lokalnej pamięci. Tom ten datowany jest na rok 2019 – czas wielu jubileuszy. Przede wszystkim mamy tu na myśli jubileusze ważne dla Gdańska i Pomorza, a także znaczące z punktu widzenia naukowo-edukacyjnej misji Gdańskiego Towarzystwa Naukowego (dalej: GTN). Jednym z tak rozumianych jubilatów, łączących wartości lokalne z zaangażowaniem w rozwój oraz upowszechnianie nauki i edukacji, jest Uniwersytet Gdański (dalej: UG), który wiosną 2020 roku kończy 50 lat. Tom ten jest wyrazem pamięci o uczelni, której historia i doświadczenie ścisłej współpracy nierozzerwalnie splotły ją z GTN. Stąd w tym miejscu pozwolimy sobie nieco szerzej wypowiedzieć się na temat UG.

Historia, teraźniejszość i przyszłość Uniwersytetu Gdańskiego

Tradycje akademickie

Miasto Gdańsk, ważny ośrodek kulturalny, naukowy i gospodarczy współczesnej Polski, przez wieki był i jest miejscem szczególnym w nadbałtyckiej części Europy. Mieszkańcy Gdańska, pochodzący z różnych miejsc kontynentu, z zapałem pracowali na rzecz miasta, dbali o jego rozwój i pomyślność. Gdańsk, nazywany „Perłą w Polskiej Koronie”, zachowując swoją unikatowość, wspomagał Rzeczpospolitą w ciężkich chwilach historii. W ponadtysiącletnim Gdańsku stosunkowo wcześnie, bo w 1350 roku, pojawiła się pierwsza instytucja edukacyjna – łacińska szkoła parafialna przy kościele Najświętszej Marii Panny. Jednak szczególne znaczenie miała – założona w 1558 roku, gdy miasto było częścią Królestwa Polskiego – czteroletnia szkoła partykularna, przemieniona w 1580 roku w Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Kilkakrotnie czyniono próby przekształcenia Gimnazjum w uniwersytet, między innymi za panowania króla Zygmunta III Wazy – niestety, bezskuteczne. Mimo to z Gdańskim Gimnazjum Akademickim, zorganizowanym na wzór ówczesnych instytucji akademickich, kojarzymy początki gdańskiej nauki. Wykładali w nim znamienici uczeni, których badania wniosły nieprzemijający wkład do zasobów wiedzy o otaczającym nas świecie. Profesorem Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego był między innymi Krzysztof Celestyn Mrongowiusz – kaznodzieja, nieustrudzony orędownik kultywowania języka ojczystego

i kultury polskiej na terenach Prus i Pomorza w porozbiorowej rzeczywistości, patron prestiżowej nagrody, którą UG honoruje osoby wybitnie zasłużone na polu dydaktyki. Początki nauki i edukacji akademickiej w Gdańsku sięgają więc okresu przynależności miasta do Korony Polskiej, a ich uwieńczeniem było założenie w 1742 roku pierwszego w I Rzeczypospolitej towarzystwa naukowego – Societas Physicae Experimentalis. Inicjatywy na rzecz utworzenia uniwersytetu w Gdańsku, zrodzone w okresie świetności I Rzeczypospolitej, odżyły po pierwszej i drugiej wojnie światowej. W atmosferze radości po odzyskaniu w 1918 roku niepodległości i nadziei na zjednoczenie w granicach odrodzonej Polski wszystkich ziem etnicznie polskich z inicjatywą utworzenia uniwersytetu w Gdańsku wystąpiła Naczelna Rada Ludowa w Poznaniu. Po podpisaniu traktatu wersalskiego, przyznającego Polsce tylko część Pomorza – bez Gdańska, koncepcja ta upadła. Wraz ze zmianą granic po drugiej wojnie światowej pojawiły się niepowtarzalne perspektywy rozwoju szkolnictwa wyższego na Pomorzu i w Gdańsku. Ideę utworzenia uniwersytetu w Gdańsku – żywo dyskutowaną na łamach powojennej prasy wybrzeżowej – gorąco wspierali przedstawiciele ówczesnych władz i przybyli na Pomorze luminarze świata nauki. Niedostatek kadr akademickich sprawił, że niemożliwe było urzeczywistnienie podejmowanych inicjatyw. Jednak w Gdańsku, Sopocie i Gdyni powstały tuż po wojnie szkoły wyższe, które w okresie ćwierćwiecza istnienia ukształtowały podwaliny pod UG, utworzony w 1970 roku.

Poprzedniczki Uniwersytetu Gdańskiego

Gdy trwała jeszcze druga wojna światowa – na początku 1942 roku – doc. dr Władysław Kowalenko przedstawił Senatowi tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich (dalej: UZZ) z siedzibą w Warszawie założenia dotyczące utworzenia sekcji ekonomiczno-morskiej, urzeczywistnione powołaniem w roku akademickim 1942/1943 Wyższego Studium Gospodarczego, z czasem przekształconego w Instytut Morski. Instytut podjął się kształcenia w zakresie ekonomicznej problematyki morskiej z myślą o przygotowaniu kadr mogących włączyć się w odbudowę zrujnowanego po pożodze wojennej kraju po odzyskaniu dostępu do Bałtyku. Z tym Instytutem wiążą się początki dzisiejszych wydziałów Ekonomicznego i Zarządzania UG. Związki te są autentyczne, bo wielu pracowników i studentów Instytutu Morskiego UZZ stało się pracownikami i studentami Wyższej Szkoły Handlu Morskiego (dalej: WSHM), utworzonej rozporządzeniem Ministra Oświaty z 17 sierpnia 1946 roku. Wcześniej, 8 września 1945 roku, podsekretarz stanu w Ministerstwie Oświaty powierzył doc. dr. Władysławowi Kowalencowi misję zorganizowania i uruchomienia WSHM, która zainicjowała działalność 22 listopada tegoż roku jako wyższa uczelnia niepaństwowa w Gdyni. W maju 1947 roku uczelnia przeniosła się do Sopotu, a w 1952 roku została przemianowana na Wyższą Szkołę Ekonomiczną (dalej: WSE) w Sopocie. Do 1952 roku uczelnia miała status zawodowej, a później – do momentu włączenia w struktury UG – akademickiej, z uprawnieniami do kształcenia na poziomie magisterskim. Uczelnia funkcjonowała początkowo jako

bezwydziałowa, w latach 1950–1952 istniały na niej dwa wydziały, Morski i Finansowy, później jednowydziałowa z Wydziałem Morskim, a w latach 1968–1970 ponownie dwuwydziałowa – z wydziałami Morskim i Przemysłu. Wcześniej, bo w 1955 roku, Wydział Morski uzyskał uprawnienia do nadawania stopnia kandydata nauk / doktora nauk ekonomicznych. Wydział Przemysłu uzyskał takie uprawnienia w 1969 roku. Od 1962 roku Wydział Morski posiadał też uprawnienia do nadawania stopnia naukowego docenta / doktora habilitowanego nauk ekonomicznych. W okresie istnienia WSE 25 osobom nadano stopień naukowy docenta / doktora habilitowanego, a 144 osobom – stopień doktora. W 1947 roku siedzibę WSHM przeniesiono z Gdyni do Sopotu – do dzisiejszego budynku Wydziału Zarządzania. Pod koniec funkcjonowania WSE pojawiły się plany przemianowania Wydziału Morskiego na Wydział Transportu i wybudowania dla tego Wydziału nowej siedziby – zrealizowano je w latach 1968–1974. W przeddzień powołania UG WSE była cenioną uczelnią, zatrudniała kadrę znajdującą uznanie środowiska akademickiego i dysponowała nowoczesnym zapleczem infrastrukturalnym. Była wartościowym partnerem dla tworzonego – pierwszego w historii – uniwersytetu w Gdańsku.

Drugą uczelnią współtworzącą w 1970 roku UG była Wyższa Szkoła Pedagogiczna (dalej: WSP) w Gdańsku. Jej początki sięgają 1945 roku i wiążą się ze zrodzoną wówczas ideą powołania w Gdańsku akademii pedagogicznej. Zamysłu tego nie udało się zrealizować, ale od 1 sierpnia 1945 roku Minister Oświaty powołał Państwowe Pedagogium, nawiązujące do tradycji okresu międzywojennego, jako wyższa szkoła zawodowa kształcąca nauczycieli dla szkolnictwa powszechnego. W rok później dzięki staraniom dyrektora dr. Janusza Szwarca na bazie Pedagogium powstała Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna (dalej: PWSP) w Gdańsku jako wyższa szkoła nieakademicka – na mocy zarządzenia Ministra Oświaty. Na przełomie 1952 i 1953 roku nastąpiła zmiana nazwy uczelni (WSP). WSP była podzielona na trzy wydziały: Filologiczno-Historyczny, Geograficzno-Biologiczny oraz Matematyki, Fizyki i Chemii. W skład utworzonego w 1970 roku UG weszły trzy wydziały mające korzenie w WSP, a mianowicie: Humanistyczny (wcześniej Filologiczno-Historyczny); Matematyki, Fizyki i Chemii oraz Biologii i Nauk o Ziemi (pierwotnie Geograficzno-Biologiczny, a następnie Geograficzny). Przełomem w postrzeganiu wyższych szkół pedagogicznych było wejście w życie 5 listopada 1958 roku ustawy o szkolnictwie wyższym. Szkoły te uzyskały status uczelni akademickich, co oznaczało zrównanie ich uprawnień z uprawnieniami uniwersytetów. Kształcenie w WSP realizowane było początkowo w trybie stacjonarnym, a z czasem studiów zaocznych, wieczorowych i eksternistycznych, w ramach kierunków studiów zawodowych, a następnie na poziomie magisterskim. WSP wydała – w okresie swojego istnienia – prawie 5750 dyplomów ukończenia studiów. Rozwój uczelni determinowany był kształceniem kadr, któremu sprzyjało uzyskanie przez Wydział Filologiczno-Historyczny uprawnień do nadawania stopnia doktora nauk humanistycznych w 1959 roku, a przez Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii uprawnień do nadawania stopnia doktora nauk chemicznych i doktora nauk matematycznych w 1967 roku. W okresie istnienia WSP stopnie doktora nauk

humanistycznych nadano 79 osobom, doktora nauk chemicznych – 14 osobom i doktora nauk matematycznych – trzem osobom. Systematycznie wzbogacano infrastrukturę uczelni. Obok Gmachu Głównego w Gdańsku-Wrzeszczu, który PWSP uzyskała w 1946 roku, w 1965 roku wybudowano Bibliotekę Główną, a w latach 1958–1966 dwa pawilony po drugiej stronie ulicy Jana III Sobieskiego. Wydział Biologii i Nauk o Ziemi posadowił się w 1966 roku w budynku przy ulicy Czołgistów (obecnie al. Marszałka Józefa Piłsudskiego) w Gdyni. Gdy pod koniec lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku plany utworzenia w Gdańsku uczelni uniwersyteckiej zaczęły się urzeczywistniać, WSP dysponowała dobrze przygotowaną kadrą i zapleczem, aby – na zasadach partnerskich – uczestniczyć w tym wiekopomnym przedsięwzięciu.

Inicjatywy na rzecz utworzenia uniwersytetu

Wraz z rozwojem szkolnictwa wyższego w powojennym Gdańsku, Sopocie i Gdyni pojawiły się inicjatywy powołania uczelni uniwersyteckiej. Wcześniejsza z nich zrodziła się na fali obchodów 500-lecia powrotu Gdańska do Polski (1954 r.), a następnie wydarzeń październikowych 1956 roku. Zawiązał się Komitet Organizacyjny Uniwersytetu Gdańskiego z udziałem ówczesnych władz partyjnych i państwowych oraz przedstawicieli środowisk akademickich. Pod redakcją ówczesnego rektora WSP – doc. dr. Andrzeja Bukowskiego, gorącego orędownika utworzenia uniwersytetu – powstał memoriał w sprawie utworzenia w Gdańsku uniwersytetu, który przekazano Ministrowi Szkolnictwa Wyższego. Podkreślono w nim, że uniwersytet przyczyni się do aktywizacji gospodarczej i kulturalnej województw nadmorskich, stanie się centralnym ośrodkiem badań morza i Pomorza, jak i koniecznym dopełnieniem istniejącego na Pomorzu Gdańskim profilu szkół wyższych. Przyszły uniwersytet miał powstać na bazie kadry naukowej i infrastruktury WSP i WSE. Inicjatywa nie zakończyła się sukcesem z powodu braku zaufania do niej ówczesnych władz, niedoborów kadry, skromnej infrastruktury i wzajemnej nieufności środowisk akademickich obu przewidzianych do połączenia uczelni. Idea utworzenia uniwersytetu odżyła w 1965 roku, kiedy na sesji Komitetu Wojewódzkiego PZPR podsumowującej dorobek województwa gdańskiego przyjęty został plan najpilniejszych zadań do realizacji w latach 1966–1970. W planie tym jako jedno z ważnych przedsięwzięć wymieniono utworzenie uniwersytetu w Gdańsku. W następstwie tego Kolegium Rektorów Uczelni Wybrzeża powołało komisję do opracowania szczegółowego wniosku o utworzenie uniwersytetu, której przewodniczącym został doc. dr Roman Wapiński z WSP. W październiku 1967 roku komisja przygotowała i upowszechniła założenia organizacyjne przyszłej uczelni oraz uzasadnienie celowości jej powołania w kontekście zbliżającej się rocznicy 25-lecia PRL oraz powrotu Polski na Ziemię Północne i Zachodnie. Dokument trafił do ówczesnych partyjnych i samorządowych władz regionalnych, a jego główne tezy zostały włączone do wspólnego programu Wojewódzkiej Rady Narodowej i Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, uchwalonego 18 kwietnia 1969 roku. Wniosek o powołanie uniwersytetu w Gdańsku, będący częścią

tego programu – gorąco popierany przez I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku Stanisława Kociołka – został przekazany ówczesnemu Ministrowi Oświaty i Szkolnictwa Wyższego prof. dr. Henrykowi Jabłońskiemu. 15 lipca 1969 roku minister powołał prof. nadzw. dr. inż. Janusza Sokołowskiego „na organizatora Uniwersytetu w Gdańsku”. Powstał komitet, któremu przewodniczył prof. J. Sokołowski, w jego skład weszli powołani przez niego zastępcy: prof. nadzw. dr Stanisław Ładyka i doc. dr Roman Wapiński, oraz koordynatorzy zespołów roboczych, odpowiadających przyszłym podstawowym jednostkom organizacyjnym uczelni: prof. Feliks Chrzan (ekonomika przemysłu i transportu), doc. Jerzy Gluziński (biologia i nauki o Ziemi), dr Kazimierz Kurpis (Wyższe Studium Nauczycielskie), doc. Edmund Kwiatkowski (matematyka, fizyka i chemia), prof. Stanisław Matysik (prawo i administracja) oraz doc. Bolesław Maroszek (humanistyka), którego zadaniem było przygotowanie dokumentacji niezbędnej do uruchomienia przyszłej uczelni. Tę dokumentację – zatwierdzoną przez ówczesne władze wojewódzkie – przekazano Ministrowi Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w styczniu 1970 roku. Marzenia pokoleń gdańszczan spełniły się, gdy w Dzienniku Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 27 marca 1970 roku (nr 6, poz. 49) ukazało się Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 marca 1970 roku w sprawie utworzenia Uniwersytetu Gdańskiego – podpisane przez Prezesa Rady Ministrów Józefa Cyrankiewicza. Rozporządzenie weszło w życie z dniem ogłoszenia, stąd 20 marca jest tradycyjnym świętem Uniwersytetu.

Ewolucja struktur organizacyjnych Uniwersytetu Gdańskiego

W ślad za rozporządzeniem Rady Ministrów powołującym UG ukazało się Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z 9 kwietnia 1970 roku w sprawie organizacji uczelni. W zarządzeniu tym wymienione są wydziały: Humanistyczny; Prawa i Administracji; Matematyki, Fizyki i Chemii; Biologii i Nauk o Ziemi; Ekonomiki Produkcji oraz Ekonomiki Transportu, jednostka pozawydziałowe – Wyższe Studium Nauczycielskie istniejące w WSP od 1969 roku (w UG do 1973 r.), jednostki międzywydziałowe: Studium Wojskowe (istniejące do 1991 r.), Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych i Studium Wychowania Fizycznego oraz Biblioteka Główna. Zarządzenie określało strukturę instytutową wydziałów (wcześniej była struktura katedralna), zasady i formy kształcenia oraz kwestie majątkowe i organizacyjne. Zarządzenie weszło w życie 30 czerwca 1970 roku, co oznaczało likwidację z tym dniem jednostek organizacyjnych byłej WSP i WSE oraz powołanie odpowiednich jednostek UG. Uniwersytet rozpoczął swoją działalność 1 października 1970 roku uroczystą inauguracją roku akademickiego 1970/1971, zorganizowaną przez pierwszego rektora prof. J. Sokołowskiego. W uroczystości, połączonej z wmurowaniem kamienia węgielnego pod budowę budynku Wydziału Humanistycznego na Kampusie Oliwskim, wziął udział Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego prof. H. Jabłoński.

Wydziałowa struktura UG ewoluowała w 50-letniej historii uczelni, podobnie jak jednostek międzywydziałowych. W 1990 roku nastąpił podział Wydziału Humanistycznego na wydziały Filologiczno-Historyczny i Nauk Społecznych, a w 2008 roku kolejny podział pierwszego z wydziałów na wydziały Filologiczny i Historyczny. W 1991 roku Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii przekształcił się w wydziały Chemii oraz Matematyki i Fizyki, a w 2003 roku ostatni wydział zmienił nazwę na Matematyki, Fizyki i Informatyki. Wydział Biologii i Nauk o Ziemi został przemianowany na Wydział Biologii, Geografii i Oceanologii w 1985 roku, a w 2008 roku nastąpił jego podział na wydziały Biologii oraz Oceanografii i Geografii. W 1993 roku Wydział Ekonomiki Produkcji zmienił nazwę na Wydział Zarządzania, a Wydział Ekonomiki Transportu – na Wydział Ekonomii. Uchwałą senatów UG i Akademii Medycznej w Gdańsku (obecnie Gdański Uniwersytet Medyczny) od 1 czerwca 1993 roku funkcjonuje Międzyuczelniany Wydział Biotechnologii, który organizacyjnie przynależy do UG. Po przekształceniach strukturalnych, jakie dokonały się w 50-letnim okresie istnienia UG, uczelnia zorganizowana jest w 11 wydziałów, które do chwili uchwalenia ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w 2018 roku były podstawowymi jednostkami organizacyjnymi. Na mocy uchwalonego 13 czerwca 2019 roku Statutu UG wydziały znalazły się w grupie jednostek organizacyjnych: badawczych, badawczo-rozwojowych lub dydaktycznych uczelni.

Rektorzy, dyrektorzy administracyjni / kanclerze

Ważną rolę w samorządności i tradycji akademickiej uczelni odgrywają osoby nimi zarządzające – rektorzy. W 50-leciu UG rektorami byli profesorowie: Janusz Sokołowski (1970–1981), Robert Głębocki (1981–1982), Bronisław Rudowicz (1982–1984), Karol Taylor (1984–1985), Mirosław Krzysztofiak (1985–1987), Czesław Jackowiak (1987–1990), Zbigniew Grzonka (1990–1996), Marcin Pliński (1996–2002), Andrzej Ceynowa (2002–2008) i Bernard Lammek (2008–2016). Od 2016 roku rektorem jest prof. Jerzy Piotr Gwizdała. Drugą ważną funkcję pełnili dyrektorzy administracyjni / kanclerze (od 2005). Byli nimi: Jerzy Staniewicz (1970–1971), inż. Ryszard Ruciński (1971–1972), mgr inż. Henryk Weyna (1972–1980), dr Andrzej Friedrich (1980–1986, 1987–1991 i 1996–2002), Zygmunt Teleszyński (1986–1987), dr hab. Jerzy Piotr Gwizdała (1991–1996 i 2008–2016), Piotr Żerko (2002–2008) i dr Mirosław Czapiewski (2016–2019). Od 1 października 2019 roku kanclerzem jest Marta Mularczyk.

Nauka

Badania naukowe zapoczątkowane w uczelniach, które weszły w 1970 roku w struktury UG i były kontynuowane w pierwszym dwudziestolecu istnienia uczelni, wkroczyły w fazę dynamicznego rozwoju w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Przejawem

intensyfikacji badań oraz wzrostu liczebnego i kompetencyjnego kadry akademickiej są uzyskane uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego. W momencie utworzenia UG jednostki organizacyjne Uniwersytetu posiadały uprawnienia do nadawania stopnia doktora nauk chemicznych, ekonomicznych, humanistycznych i matematycznych oraz doktora habilitowanego nauk ekonomicznych. Uczelnia intensywnie te uprawnienia pomnażała, dostosowując się do zmieniających się systemów klasyfikacji dziedzin i dyscyplin nauki. Przed wejściem w życie ustawy z 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce jednostki UG posiadały uprawnienia naukowe w dziedzinie nauk: biologicznych, chemicznych, ekonomicznych, humanistycznych, matematycznych, fizycznych, społecznych, o Ziemi i prawnych – w 26 dyscyplinach do nadawania stopnia doktora i w 17 dyscyplinach do nadawania stopnia doktora habilitowanego. Wraz z wejściem w życie wyżej wymienionej ustawy nastąpiły daleko idące zmiany w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin nauki, w których nadawane mogą być stopnie naukowe. Po znaczącym ograniczeniu ich liczby UG uzyskał uprawnienia do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego: w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych, dyscyplinach – matematyka, nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki fizyczne oraz nauki o Ziemi i środowisku; w dziedzinie nauk humanistycznych, dyscyplinach – historia, językoznawstwo oraz literaturoznawstwo; oraz w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinach – ekonomia i finanse, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, nauki o polityce i administracji, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki prawne, pedagogika oraz psychologia; a także do nadawania stopnia doktora: w dziedzinie nauk humanistycznych, dyscyplinach – archeologia, filozofia oraz nauki o kulturze i religii; i dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie – nauki socjologiczne. Ewolucja uprawnień do nadawania stopni naukowych uwydatnia rosnący potencjał naukowy w półwieczu istnienia UG. Ukazuje też intensywnie rozwijane obszary nauki i badań, jak i możliwości poszerzania oferty w zakresie edukacji akademickiej. Dzięki posiadanym uprawnieniom do nadawania stopni naukowych uczelnia wypromowała w latach 1971–2019 4514 doktorów i 910 doktorów habilitowanych.

Efekty aktywności naukowej odzwierciedla liczebność i jakość dzieł, monografii, artykułów i innych publikacji autorów związanych z uczelnią. Brak jest pełnych danych o osiągnięciach badawczych w 50-leciu istnienia UG. Bazą, która ten okres obejmuje w całości, jest Web of Science. Odnotowywane są w niej jednak artykuły głównie z dziedziny nauk ścisłych i przyrodniczych. W bazie można znaleźć około 9500 artykułów z afiliacją UG opublikowanych w latach 1970–2018. Były one cytowane około 157 tysięcy razy, co przekłada się na średnią cytawalność na publikację około 16,5 razu (dane z połowy czerwca 2019 r.). Liczba artykułów w rozbiciu na lata rośnie nieproporcjonalnie szybko, podobnie jak cytawalność, co dowodzi rosnącej obecności badaczy UG w światowej nauce i rosnącego ich wkładu we wzbogacanie ogólnoludzkiej skarbnicy wiedzy. Za tą bazą można też przytoczyć Indeks-H (Hirscha), czyli liczbę artykułów cytowanych co najmniej tyle razy, ile wynosi jego wartość. Indeks-H UG osiągnął poziom 127 w połowie 2019 roku, co plasuje Uniwersytet w czołówce uczelni krajowych. Dziewięćdziesiąt pięć osób z afiliacją UG partycypowało w osiągnięciu

wysokiego Indeksu-H uczelni, w tym 28 osób więcej niż jednokrotnie, a jedna osoba 23-krotnie. Oprócz aktywności stricte naukowej badacze z UG uczestniczyli i uczestniczą w realizacji licznych projektów badawczych, w tym o charakterze utylitarnym. Jest szczególnie cenne, że ich efekty znajdują szerokie uznanie społeczne.

Nie jest możliwe zbiorcze ukazanie ogromnego dorobku nauk humanistycznych i społecznych. W okresie 50-lecia istnienia UG wielu znamienitych badaczy i twórców wniosło nieprzemijający wkład do zasobów wiedzy oraz kultury narodowej i ogólnoludzkiej.

Edukacja akademicka

Obok misji naukowej uczelni równie ważna jest edukacja akademicka. To na uczelniach zdobywają szlify kadry kierownicze dla różnych sfer funkcjonowania współczesnych społeczeństw. Kształcenie w UG odbywało się początkowo w ramach jednolitych magisterskich kierunków studiów, których nazwy były regulowane przez instytucje państwowe lub przedstawicielskie środowiska akademickiego. Ustawa z 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym – nieco liberalizowała przepisy, dopuszczając możliwość kształcenia w ramach tzw. kierunków unikatowych, makrokierunków lub studiów międzykierunkowych. Kolejne nowelizacje tej ustawy praktycznie usunęły regulacje w tym zakresie. Dziś uczelnie mogą organizować – wedle uznania i potrzeb – kształcenie, formułując ramy kwalifikacji. Stąd liczba kierunków studiów jest obecnie znacznie wyższa (88 w roku akademickim 2019/2020) niż w początkach istnienia UG (17). Uniwersytet kształcił i kształci w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym. Do 1990 roku kształcenie było w przeważającej mierze w ramach jednolitych studiów magisterskich. Dziś jest ono głównie realizowane w formie studiów dwustopniowych. Oprócz tego od zarania istniały możliwości kształcenia w innych formach – studiów podyplomowych, kursów, szkoleń itd. Kształcenie akademickie było zawsze powiązane z rozwojem kadry naukowej i badań. Tak też w UG pojawiają się coraz to nowsze oferty edukacyjne, bazujące na wysoko wykwalifikowanej kadrze reprezentującej szeroką gamę dziedzin i dyscyplin nauki. Niewątpliwym miernikiem osiągnięć w zakresie kształcenia jest liczba dyplomów ukończenia studiów. W latach 1970–2018 wydano 201 263 dyplomy potwierdzające ukończenie studiów w UG. Analiza danych dotyczących dyplomów w okresach rocznych uwydatnia wzrost liczby absolwentów po 1990 roku do maksimum około 2010 roku i potem spadek spowodowany czynnikami demograficznymi i regulacjami państwowymi. Bezspornie UG – poprzez kształcenie wysoko wykwalifikowanych absolwentów – wniósł istotny wkład w przemiany ustrojowe po 1990 roku i przyczynia się znacząco do pomyślnego rozwoju naszej ojczyzny.

Infrastruktura

W momencie utworzenia UG dysponował zbyt skromną bazą lokalową, aby myśleć o uczelni na miarę marzeń pokoleń gdańszczan o międzynarodowej czy światowej randze. Przede wszystkim ważne było pozyskanie terenów pod przyszły kampus

uniwersytecki. Środowisko akademickie uczelni, a przede wszystkim osoby prowadzące negocjacje z ówczesnymi władzami wiązały nadzieje z niezagospodarowanym w 1970 roku terenem między Gdańskiem-Wrzeszczem a Gdańskiem-Oliwą. Teren ten przekazano Uniwersytetowi w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku, ale na własność dopiero w latach dziewięćdziesiątych – po zmianach ustrojowych. Mieści się na nim główny kampus uniwersytecki, tzw. Kampus Oliwski. W 1966 roku powstał pierwszy projekt zabudowy kampusu, zrealizowany w niewielkim zakresie. Do połowy lat siedemdziesiątych wzniesiono budynki Wydziału Humanistycznego i Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii – w ostatnim posadowiła się matematyka i fizyka. Budynek Instytutu Chemii miał być kolejnym przy ulicy Wita Stwosza. Niestety, narastający kryzys ekonomiczny spowodował przerwanie prac wstępnych tej inwestycji, jak i rozbudowy Uniwersytetu. Niewiele się działo do 1990 roku. Po zmianach ustrojowych kolejni rektorzy, począwszy od Zbigniewa Grzonki, energicznie zabiegali o pozyskanie środków finansowych na unowocześnienie infrastruktury uczelni. Za rektora Grzonki przygotowano nowy projekt rozbudowy kampusu (1994 r.), a szczegółowy – budowy Wydziału Prawa i Administracji. Udało się też inwestycję tę wpisać na listę ministerialną. Realizacja budowy (ukończonej w 2001 r.) przypadła na kadencję rektora Marcina Plińskiego, który ponadto z sukcesem sfinalizował starania o pozyskanie środków na budowę Biblioteki. W kadencji rektora Andrzeja Ceynowy dokończono budowę Biblioteki (2006 r.) i większej części budynku Wydziału Nauk Społecznych (2008 r.). Rektor Ceynowa podjął też energiczne starania o przeforsowanie ustawy specjalnej, gwarantującej środki finansowe na rozbudowę Kampusu Oliwskiego, nazwanego Bałtyckim (2005 r.). W związku z tą inicjatywą powstał trzeci projekt rozbudowy kampusu uniwersyteckiego. Inicjatywa nie powiodła się z powodu braku przychylności parlamentarzystów, ale samo działanie stało się podstawą do wpisania zadania na listę inwestycji unijnych. Kolejny rektor, Bernard Lammek, trafił na niepowtarzalny okres możliwości pozyskania środków unijnych na inwestycje infrastrukturalne w nauce. Dzięki wyjątkowym umiejętnościom prof. Lammka udało się pozyskać znaczące środki finansowe na budowę wydziałów: Biologii (ukończenie w 2011 r.), Chemii (ukończenie w 2013 r.), Neofilologii i Rektoratu (ukończenie w 2013) oraz Biotechnologii (ukończenie w 2015 r.), a także statku naukowo-badawczego „Oceanograf” (ukończenie w 2017 r.). W I kadencji obecnego rektora Jerzego P. Gwizdały, który w poprzednich dwóch kadencjach był kanclerzem i miał pieczę nad realizacją wszystkich inwestycji, zakończona została budowa obiektu dla Wydziału Matematyki, Fizyki i Informatyki (2019 r.). Należy też wspomnieć o inwestycjach infrastrukturalnych wydziałów Zarządzania (2006 r.) i Ekonomicznego (2013 r.) w Sopocie oraz Wydziału Biologii, Oceanografii i Geografii / Oceanografii i Geografii w Gdyni (2002–2008) i na Helu (1992–2013). Przemieszczając się dziś po kampusach UG, widzimy nowoczesne obiekty na miarę naszych czasów, zachwycające architekturą i zachęcające do podejmowania studiów oraz aktywności badawczej w Uniwersytecie. Zarządzający uczelnią wykorzystali perfekcyjnie niepowtarzalną okazję pozyskania znaczących środków unijnych i budżetowych, dzięki którym kampusy UG należą do najatrakcyjniejszych i najfunkcjonalniejszych w Polsce.

Uhonorowania

Uniwersytet przywiązuje wielką wagę do kultywowania tradycji akademickich. Jedną z nich jest nadawanie godności doktora honoris causa wybitnym i uznanym postaciom świata nauki, kultury i polityki. W latach 1974–2019 godność tę w UG nadano 67 osobom.

Szczególne i jedyne wyróżnienie Rektora Honorowego otrzymał I Rektor Uniwersytetu prof. Janusz Sokołowski (1981 r.).

Pracownicy i studenci UG byli wielokrotnie dostrzegani i nagradzani przez instytucje zewnętrzne. Między innymi Nagrodę Naukową Fundacji na rzecz Nauki Polskiej otrzymali profesorowie: Ryszard Horodecki, Marek Żukowski i Maciej Żylicz. Kilka-naście osób związanych z UG zostało uhonorowanych Nagrodą Naukową Miasta Gdańska im. Jana Heweliusza. Twórczość wielu przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych trwale wpisała się w dorobek kulturowy i artystyczny regionu i kraju.

Wybitni absolwenci / studenci / osoby związane z Uniwersytetem Gdańskim

Uniwersytet ukończyli, byli z nim związani lub tu studiowali wybitni politycy: prezydenci RP – Lech Wałęsa (1990–1995), Aleksander Kwaśniewski (1995–2005) i Lech Kaczyński (2005–2010), Marszałek Sejmu RP Maciej Płażyński (1997–2001), premierzy rządu RP – Jan K. Bielecki (1991) i Donald Tusk (2007–2014) oraz Przewodniczący Rady Europejskiej – Donald Tusk (2014–2019). Wiele osób związanych z UG pełniło lub pełni ważne funkcje w strukturach państwa, w instytucjach nauki i edukacji akademickiej oraz w instytucjach kultury. Wielu absolwentów sięgnęło najwyższych szczebli w hierarchii świata biznesu. Cieszy, że po półwieczu istnienia Uniwersytet może szczycić się z niepodważalnym wkładem w rozwój gospodarczy i społeczny kraju, regionu oraz ponadtysiącletniego Miasta Gdańska.

Konkluzje i wyzwania

Po prawie 400 (dokładnie 390) latach od powstania Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego Gdańsk doczekał się powołania uniwersytetu – uczelni o szerokim profilu kształcenia i badań, dysponującej pełnią praw akademickich. Wielowiekowe marzenia gdańszczan spełniły się. Uniwersytet Gdański zaczął z impetem i wielkim entuzjazmem budować swoją tożsamość i odnajdywać się pośród krajowych i międzynarodowych instytucji szkolnictwa wyższego. Pierwsze lata istnienia UG przypadły na okres prosperity w panującej wówczas rzeczywistości PRL. Uczelnia rozwijała się początkowo w miarę szybko. Nasilający się kryzys polityczny i ekonomiczny w drugiej połowie lat siedemdziesiątych i całej dekadzie lat osiemdziesiątych spowodował stagnację, którą

przerwały zmiany ustrojowe na początku lat dziewięćdziesiątych. One to wyzwoliły drzemiący w społeczności akademickiej potencjał i działania na różnych polach, zmierzające do unowocześnienia uczelni i uczynienia z niej wiodącej w regionie, ważnej w kraju i rozpoznawalnej w skali świata instytucji szkolnictwa wyższego. Przez ostatnie 30 i minione 50 lat udało się Uniwersytetowi wiele osiągnąć. Dokonania uczelni są dobrze postrzegane w kraju i widoczne za granicą. Absolwenci UG licznie uczestniczyli i uczestniczą w przemianach dokonujących się w Polsce i Europie od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, a niektórzy osiągnęli najwyższe zaszczyty w strukturach instytucji międzynarodowych. Ta świadomość dostarcza wiele satysfakcji. Jednak we współczesnym świecie, pełnym konkurencji oraz niespotykanego dotąd rozwoju nauki i powiększania zasobów wiedzy, a także konieczności szybkiego reagowania na oczekiwania społeczne i gospodarcze, potrzeba uczelni nowego impulsu, który wyzwoliłby innowacyjne inicjatywy w zakresie badań, kształcenia oraz współpracy z otoczeniem. Ten impuls musi pochodzić od ludzi, którzy pomysłami i ideami natchną innych, których pasją życiową jest nauka, misją – nauczanie akademickie, a których entuzjazm będzie bodźcem do podejmowania najpilniejszych wyzwań współczesności. Tacy ludzie są przyszłością uczelni, takich ludzi należy kształcić lub pozyskiwać, takim osobom należy stworzyć przyjazne warunki pracy i działalności twórczej. Oni bowiem będą kreowali przyszłość UG i budowali jego prestiż akademicki i naukowy.

Wracając do struktury tomu, treści poświęcone UG z okazji jubileuszu jego 50-lecia zebrane zostały w dziale pierwszym – WOKÓŁ JUBILEUSZU UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO 1970–2020. Dział ten rozpoczyna artykuł wspomnieniowy autorstwa prof. Józefa Borzyszkowskiego, w którym doświadczenie pracy w uczelni obchodzącej swój jubileusz przenika się ze społeczno-naukowym i edukacyjnym aktywizmem Autora, związanego z GTN. W związku z tym nie mamy wątpliwości, że jest to w tomie tekst sztandarowy, jasno wyrażający to, o czym pisaliśmy na wstępie, czyli powiązanie historii UG i GTN z wypełnianiem misji naszego Towarzystwa. Dalej w tej części zebrane zostały trzy artykuły, z których dwa stanowią teksty źródłowe – Dominika Bienia i Piotra Syczaka. Dominik Bień przedstawia niepublikowane dotąd, a interesujące w kontekście powstawania UG, materiały dotyczące WSE w Sopocie; Piotr Syczak – załączniki do przekazywanej ówczesnym władzom tak zwanej „informacji dziennej” z dni strajku studentów Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UG w maju 1986 roku. Choć studenci protestowali „jedynie” przeciw toksycznym wykładzinom, ich protest był polityczny. Stał się gruntem dla solidarnościowej integracji w uczelni i – być może – dla mocy, z jaką toczył się strajk w 1988 roku. W podobnym klimacie rozwijany jest tekst Leszka Biernackiego, występujący jako drugi w dziale poświęconym 50-leciu UG. Autor opisuje bezprecedensową walkę, jaką rozpętała PRL-owska władza z młodzieżą studencką skupioną w opozycyjnym Niezależnym Związku Studentów. Jedną z jej odsłon był proces sądowy, w którym oskarżonym został NZS UG...

W tomie poświęcamy miejsce jeszcze jednemu jubilatowi, który w 2019 roku celebrował swoje 30-lecie. Mowa o szkolnictwie niepublicznym, które rozwinęło się w formie obywatelskiej kontestacji PRL-owskiego monopolu państwa na oświatę. W 1989 roku na fali – tak zwanej – pierwszej transformacji w Gdańsku rozpoczęły działalność trzy szkoły prowadzone przez organy inne niż państwo (wśród nich dwie Społecznego Towarzystwa Oświatowego i jedna prowadzona przez Gdańską Fundację Oświatową). Później szkoły tego typu nazwano szkołami niepublicznymi¹. W tamtym czasie mówiono o nich głównie, że są inne („alternatywne”), a przede wszystkim „nasze”, „społeczne” i zarazem „autonomiczne” – wolne. Próbę wyrażenia tego – pełnego społecznej energii – ożywczego obywatelsko ruchu, który wygenerował pierwsze gdańskie szkoły niepubliczne, podjęła w swoim tekście Hanna Sempka, dyrektorka I Społecznej Szkoły Podstawowej Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Gdańsku. Szkoły te przetarły szlak innym, emanując swoją działalnością jako aktywne, widoczne w demokratycznej przestrzeni miasta wspólnoty uczniów, ich rodziców i nauczycieli.

Kolejny dział w prezentowanym tu tomie – WOKÓŁ DZIEJÓW POMORZA I GDAŃSKA – zbiera trzy artykuły. Tekst Macieja Kijowskiego przedstawia nie tylko – tytułową – brawurową akcję ratowania promu tonącego na Bałtyku w grudniu 1945 roku, ale i kilka innych wydarzeń, w których niekwestionowanym bohaterem był podporucznik marynarki i – niewpisujący się w stereotypowy wzór służby dla komunistycznej władzy – milicjant w „tużpowojennym” Gdańsku, Ludwik Habaj. O powojniu opowiada także artykuł Waldemara Borzestowskiego, autora wcześniej wypowiadającego się w „Roczniku Gdańskim” na tematy z końca XIX wieku oraz lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku. Borzestowski sięga tym razem do akt osobowych gdańskich i gdyńskich zakładów komunikacji miejskiej i śledzi na ich podstawie losy ich niemieckich pracowników w latach 1946–1949. Z kolei Ryszard Rząd na 1945 roku, rozpoczynającym powojnie, kończy analizę dziejów zboru baptystów w Tczewie, obejmujące blisko stulecie. Zbór ten cechowała wysoka aktywność misyjna. Pod wpływem jego działań powstały między innymi wspólnoty w Gdańsku, Malborku i Skarszewach. Z końcem wojny opisywany przez autora zbór przestał praktycznie istnieć. Stąd artykuł ten ocala od zapomnienia jeden z nieobecnych, choć dawniej wpływowych elementów kultury Pomorza.

W dziale REFLEKSJE przedstawiamy eseistyczną wypowiedź prof. Zbigniewa Cywińskiego, który prezentuje swoje przemyślenia na temat równowagi pomiędzy techniką i humanistyką w rozwoju, a także kształceniu inżynierów. Profesor – sam inżynier i doświadczony nauczyciel akademicki Politechniki Gdańskiej – dzieli się nie tylko własną wiedzą, ale i przekonaniem, ukształtowanymi w toku wieloletniego doświadczania głębokiego sensu związku techniki z humanistyką.

Dział RECENZJE I SPRAWOZDANIA ujmuje trzy recenzje. Jedną z nich jest recenzja autorstwa Małgorzaty Karczmarzyk, dotycząca zredagowanej przez Marię Mendel książki, związanej z konferencją sieci badaczy zagadnienia rodziców w edukacji/

¹ Ustawa o systemie oświaty w Polsce z 7 września 1991 r.

demokracji (European Research Network About Parents in Education), którą „Rocznik Gdański” objął patronatem medialnym. Dwie inne recenzje – eksperymentalnie w tym tomie – dotyczą tej samej książki, znakomitego dzieła o „obrazowaniu nastroju Kaszub”, pod redakcją Miłosławy Borzyszkowskiej-Szewczyk i Oliwii Murawskiej. Obie recenzje prezentują jednak odmienne perspektywy postrzegania zawartych w książce treści – perspektywę społeczno-edukacyjną (recenzja Michaliny Hładun i Mateusza Rutkowskiego z Wydziału Nauk Społecznych UG) oraz artystyczną (recenzja Karoliny Podoskiej z gdańskiej Akademii Sztuk Pięknych). Wynika to ze specyfiki tych treści, które w ramach zrealizowanego w Polsce i Niemczech projektu etnografii sensualnej, penetrującego pogranicze kulturowe, wiążą zagadnienia badawcze, rozpięte w polu humanistyczno-społecznym, z problematyką kształcenia (form dydaktycznych w szkolnictwie wyższym) oraz sprawami sztuki i twórczości artystycznej.

Dział zamyka tekst Pawła Grzeziaka, sprawozdający i recenzujący „Gdańskie piątki z prawem karnym” na Wydziale Prawa i Administracji UG, które jako cykl cieszący się dużą popularnością stały się jego chlubną tradycją. Ostatnio do tego znakomitego przedsięwzięcia dołączyło GNT. W roku akademickim 2019–2020 „Gdańskie piątki z prawem karnym” realizowane są we współpracy z Wydziałem I Nauk Społecznych i Humanistycznych GTN.

W tym tomie, który cechuje orientacja na historyczne aspekty gdańskich i pomorskich zagadnień, znalazł też miejsce zapis interesującej rozmowy. Centrum zainteresowania znakomitych rozmówców Miłosławy Borzyszkowskiej-Szewczyk stanowiła książka Guntera Grassa *Szczurzyca*. W świetle historycznego charakteru tomu może okazać się zaskakujące, że rozmowa na temat tej powieści (i filmu na jej podstawie) rozwinęła się w kierunku teraźniejszości i aktualnych, nierzadko apokaliptycznych nastrojów społecznych, celnie wyrażając w ten sposób współczesną kulturę niepokoju i strachu przed zawsze zagadkową, a dziś tylko dystopijnie postrzeganą przyszłością.

Jako redaktorzy tomu ufamy, że wzbudzi on zainteresowanie Czytelników. Wszystkim, którzy po niego sięgną, życzymy owocnej lektury, pozostając z nadzieją, że zgromadzone w tomie teksty przyczynią się zarówno do rozwoju wiedzy o Gdańsku i Pomorzu, jak i propagowania nauki, która z wiedzy tej może uczynić grunt do rozkwitu miast i regionów – fundament lepszego świata!

Redaktorzy

Jerzy Błażejowski²

Jerzy P. Gwizdała³

Maria Mendel⁴

² Uniwersytet Gdański, e-mail: jerzy.blazejowski@ug.edu.pl.

³ Uniwersytet Gdański, e-mail: rektor@ug.edu.pl.

⁴ Uniwersytet Gdański, e-mail: maria.mendel@ug.edu.pl.